

דף ה' ע"ב

בענין אם מותר להחזיר דבר לרשות היחיד מכרמלית כשאגודו בידו

היה קורא באסקופה ונפל הספר מידו גוללו אצלו, ופי' רש"י דאף ברה"ר כיון שאגודו בידו לא היו אלא שבות ובכרמלית אף שבות ליכא עכ"ל, ומשמע דאין בזה איסור כלל, וגם התוס' ס"ל כן והק' מאי אריא סיפא אפי' כל דבר נמי עיין מה שתי', וכן כתב הרשב"א. אבל הבית יוסף סי' שנ"ב הביא המגיד משנה שהביא הרשב"א דרק בספר התיירו ובשאר דברים אסור, והב"י הקשה קושיית תוס' דהוי גזרה לגזרה וכתב דמ"מ צריך להחמיר כהרשב"א וכן פסק בשו"ע, והאחרונים שם (האבן העוזר והבית מאיר והגר"א) הק' מהרשב"א כאן והאריכו, אבל כוונת המ"מ להרשב"א בפרק י' דעירובין שלא היה ביד האחרונים עיין שם והביאור החיד"א שהיה לו הכת"י, וגם דעת הריטב"א שם כן, ולמעשה כמה פוסקים פסקו לקולא כרש"י ותוס' והח"י הרשב"א כאן וכן דעת הגר"א ודלא כהשו"ע, אבל המשנה ברורה כתב דאין להתיר אלא ברמלית גמורה אבל רשות הרבים שלנו כיון דלכמה פוסקים הוי רה"ר אין להתיר באגודו בידו.

ובאמת שאלה זו הוא בכמה דינים דרבנן כמו בהמשנה זה עוקר זה מניח דהאבן העוזר סי' שמ"ט כתב דלא גזרו בכרמלית זה עוקר זה מניח דהוי גזרה לגזרה והבית מאיר שם חולק. והביאור הלכה סי' ש"ח כתב גבי חי נושא את עצמו דדעתו דאף בכרמלית אסור וכן הביא מכמה אחרונים, דמה שאסרו חכמים משום דגזר דלמא יעבור על הוצאה וכמו אגודו בידו דגזר דלמא יחזור החפץ אף אם אין אגודו בידו זה לא אסרו בכרמלית, דאף אם יעברו על הוצאה הוי דרבנן משום כרמלית והוי גזרה לגזרה, אבל מה שאסרו משום דמדרבנן החשיבו זה להוצאה זה אסור אף בכרמלית דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. ולכא' מה שנחלקו האבן העוזר והבית מאיר נוכל לומר דנחלקו ביסוד למה אסרו חכמים זה עוקר זה מניח, דרש"י על המשנה כתב דאסרו שמא יבואו כל אחד ואחד לעשות מלאכה שלמה בשבת, ולפי זה מסתברא לומר כהאבן העוזר דבכרמלית אף אם יעשו מלאה שלמה הוי דרבנן ולא גזרו גזרה לגזרה, אבל אם נאמר דהוצאה בלא עקירה והנחה מיקרי הוצאה מדרבנן אז אף בכרמלית אסור.

בענין כותל משופע

הגיע לעשרה טפחים הופכו על הכתב. והטעם דאסור לגוללו משום דבסיפא הוי רה"ר לרה"י ואסור אף אם אגודו בידו כל שנח הספר. והתוס' כתב דצריך לומר דמייירי ברבים מכתפין עליו דאם לא כן הוי כרמלית ומותר כמו ברישא משום דאגודו בידו. והרמב"ן כתב דאף בלא רבים מכתפין עליו נחשב רה"ר, כיון דהוא באויר רה"ר וכמו בדבלה שמנה שנח על הכתל תוך י' טפחים. והרשב"א חולק וסובר כתוס' דכיון דהכותל משופע ויש מקום לנוח שם אין זה ככותל זקוף והוי כרמלית אם לא שרבים מכתפין עליו. והרע"א בשולחן ערוך סי' שנ"ב העיר דיש מחלוקת ראשונים אם רק בט' מצומצמות לא פחות ולא יותר אמרינן דרבים מכתפין עליו הוי רה"ר או דהדין הוא מט' עד י', דהרמב"ם סובר רק בט' מצומצמות הוי רה"ר וכן משמע ברש"י לקמן דף ח' ע"א, והרא"ש והטור סוברים מט' ועד י'. והעיר הרע"א דהמשנה תנן הגיע תוך י' הופכו על הכתב ומשמע אף אם אין ט' מצומצמות הוי רה"ר כל שהוא תוך י', ומוכח דהראשונים הסוברים דרק בט' מצומצמות הוי כרשות הרבים צריך לפרש המשנה כהרמב"ן דכל שרואה אויר רה"ר אף דהוי משופע הוי כמו רה"ר, וכן העיר החת"ם סופר כאן בשם רבו הרב נתן אדלר. והחת"ם סופר כתב דכאן דהכותל משופע יכול להיות רה"ר עד י' ולא ביאר החילוק. והמנחת אריאל כתב דאם העמוד הוא למעלה מט' אז אינו נחשב ניחא תשמישתיה והרבים לא יוכלו לכתף עליו, אבל כאן בכותל הא יוכלים לכתף על הכותל עכ"פ בגובה ט' מצומצמות, והחפץ עצמה יש בה רוחב ולכן הם משתמשים בהכותל אף במקום שהוא מט' טפחים עד י'.

בדין מים ע"ג מים ואגוז על גבי מים

מים ע"ג מים היינו הנחתן אגוז ע"ג מים לאו היינו הנחתו. ורש"י כתב הס"ד שמים ע"ג אינם הנחתו הוא משום דניידי ואזלי, ומשמע זהו גופא הפי' למה אגוז על גבי מים אינו הנחתו משום דאין האגוז נשאר במקום א' אל צף על המים ולא חשיב מונח. והתוס' כתב דזה חשיב מונח והביא ראי' מגמ' ב"מ דספינה ע"ג מים חשיב מונח, והטעם דפטור באגוז על גבי מים הוא משום דאין דרך להניח האגוז במים, ואף בשאלת הגמ' אגוז בכלי וכלי צף ע"ג מים הוא שאלה אם זהו הדרך להניח כן. והרמב"ם כתב טעם ג' דהוא משום דהמים לא נחשב כד' על ד', וכע"ז כתב

עיונים על העמוד מאת
הרה"ג ר' אהרן יואל סורשר שליט"א

הראב"ד הובא בשטה מקובצת בבא מציעא דף ט' דמים נחשב אויר, וכן הרש"ש כאן כתב דהחסרון הוא דרך דבר ממשי נקרא מקום החפץ ולא דבר נזל. והא דמהני מים ע"ג מים לכאן הוא משום דהוי כמו גוף א' של מים, וכן משמע מדמיון הגמ' לרבנן ורבי יוחנן בן נורי גבי יין שצף ע"ג שמן.

והרמב"ם הלכות שבת פרק י"ד הלכה כ"ג כתב בור שהוא מלא מים וזרק לתוכו חפץ ונח ע"ג המים חייב שאין המים מבטלים מחיצות. והק' המרכבת המשנה דאיך חייב הא להרמב"ם על המים לא חשיבי מקום ד', ומהגמ' לא קשה דיוכל לאוקמיה דזרק לתוכו מים דמים ע"ג מים הוי הנחתן או בחפץ כבד שנח על הקרקע תחת המים, אבל על הרמב"ם קשה. והקהלות יעקב הביא הראב"ן שהובא בחת"ם סופר (ולא מצאתי זה בראב"ן אבל הוא בראב"ה) דרק גבי עקירה אמרינן דאגוז ע"ג מים לאו היינו הנחתן ואם עקר אגוז מן המים פטור, אבל לגבי הנחה הוי הנחתן, ולא ביאר הסברא לחלק אלא שכתב דבתשובה האריך, ואם נאמר כן ממילא מיושב הרמב"ם דכתב הדין של לאו היינו הנחתן רק גבי עקירה. והקהלות יעקב הביא עוד תי' מהחזון יחזקאל דאם רוצה לזורקו בבור מחשבתו משויא ליה מקום, משא"כ בעקירה לא אמרינן כן. והקהלות יעקב העיר דתוס' דף ד' ע"ב ד"ה אלא א"ר יוסף דמחשבתו משויא ליה מוקם הוא רק אם לא ניחא ליה בענין אחר כמו בכבשן או בפי כלב, אבל הבעל המאור כתב דאף בענין ובעל הבית אמרינן מחשבתו משויא ליה מקום והא דהק' הגמ' לעיל הוא רק גבי עקירה, ולפי זה מיושב הרמב"ם, ואולי טעם הראב"ה שמחלק גבי אגוז על גבי מים בין עקירה להנחה הוא מטעם הנ"ל דגבי הנחה אמרינן מחשבתו משויא ליה מקום.

בענין עמד לכתף

תוך ד' אמות עמד לפוש פטור לכתף חייב חוץ מד' אמות עמד לפוש חייב לכתף פטור. וכתב החזון איש דכל שאינו לכתף הוי הנחה אף אם אינו לפוש, והא דקאמר לפוש לרבותא דס"ד כיון דרוצה לנוח כדי להמשיך גם זה הוי כמו לכתף. והחזון איש חקר ב' חקירות בענין עמד לכתף, ונ"ל דהם תלויים בהדדי. חקירה א' הוא אם א' עמד לכתף וחבירו עוקרו מעל גבו והוציאו אם חייב חבירו, מי אמרינן דעמד לכתף לא חשיבי מונח ולכן חבירו פטור כמו אם עוקרו ממנו כשהוא מהלך וכמ"ש בתוס' ד"ה אגוז, או דאמרינן רק לגבי ההוצאה שהוא עושה אמרינן דלא נתבטל ההוצאה אם לא עמד לפוש, אבל לגבי חבירו החפץ עצמו נחשב מונח. עוד חקר אם הניח ע"ג קרקע לכתף אם זה נחשב הנחה לחייבו או לפוטרו אם עשה זה תוך ד', דמי אמרינן דוקא עמד לכתף לא מיקרי מונח אבל הניחו ע"ג קרקע מיקרי מונח. ונ"ל דאם נאמר דעמד לכתף לא הוי מונח כלל אפי' לגבי אם חבירו עוקרו ממנו, אז אם מניח ע"ג קרקע פשוט שזה הוי מונח ואינו כעומד לכתף. אבל אם נאמר דבאמת הוי מונח כשעמד לכתף ולכן אם א' נוטלו מידו חייב ואעפ"כ אין זה מעשה הנחה ולא מבטל העקירה ראשונה, אז יש מקום לומר דאף אם הניחו ע"ג קרקע לכתף ג"כ לא מבטל העקירה.